

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри
Тамара ЛОЗИНСЬКА
26 грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Напрями вдосконалення взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства на регіональному рівні»

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Призов Владислав Євгенійович

Керівник кваліфікаційної роботи

Олександр ДОРОФЄЄВ

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	9
1.1. Теоретичні основи організації діалогу суспільства й органів публічної влади	9
1.2. Публічне управління відносинами суспільства і влади	17
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	26
2.1. Форми взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади на регіональному рівні	26
2.2. Аналіз реалізації положень статутів територіальних громад ..	33
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	42
3.1. Громадський контроль як засіб забезпечення законності у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування	42
3.2. Напрями розвитку взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади	48
Висновки до розділу 3	56
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах радикальних соціально-економічних змін в українському суспільстві, всебічної демократизації політичного життя дуже актуальними є два завдання суспільного розвитку, які постають перед Україною. Першочерговим завданням є вдосконалення державного управління шляхом його адаптації до тенденцій світового адміністративного розвитку з використанням найкращого досвіду Європейського співтовариства. Другим завданням є формування громадянського суспільства, недостатній рівень розвитку якого в сучасній Україні гальмує динаміку демократичних змін та досягнення рівня життя громадян європейських країн. Важливо, що без розвиненого громадянського суспільства неможливе вдосконалення державного управління, яке потребує реальної участі громадськості в обговоренні та прийнятті управлінських рішень. Важливою ланкою розвитку Української держави є формування інституційних засад взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства, що створює можливості для взаємозалежного розвитку органів державної влади та інститутів громадянського суспільства.

У сучасних умовах поглиблення демократичних процесів, розвитку публічного простору та відповідних форм господарювання змінюються різноманітні параметри публічно-владних відносин. Перш за все, це стосується розширення не тільки складу учасників соціальної взаємодії, а й її змісту та характеру. Тому в рамках публічного управління громадянське суспільство та його інститути набувають необхідної суб'єктності та стають повноцінним «актором» демократичного розвитку суспільства. Тому сьогодні актуальною є проблема визначення теоретико-методологічних засад та забезпечення практичних умов цього процесу.

Питання розвитку взаємовідносин органів публічної влади та громадянського суспільства стали предметом дослідження багатьох науковців, таких як: В. Алексєєв, В. Гуцов, Л. Загайнова, В. Ладиченко,

Т. Лекарь, А. Матвієнко, А. Медвідь, А. Михненко, В. Карлов, С. Кравченко, Г. Колісник, Т. Крушельницька, С. Пригородова, І. Рейтерович, С. Ситник, С. Телешун та ін. Проте, в умовах децентралізації в Україні, актуалізуються питання розуміння та вирішення проблем подальшого розвитку взаємодії громадянського суспільства та державних інститутів на регіональному рівні.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Полтавського державного аграрного університету за темою «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 0117U003104, 2017-2026 рр.).

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження сутнісних характеристик взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства на регіональному рівні та визначення напрямів її вдосконалення.

Відповідно до мети в роботі поставлено такі завдання:

- розглянути теоретичні засади взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства;
- дослідити досягнутий рівень взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами регіонального публічного управління;
- представити пропозиції щодо вдосконалення взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства на регіональному рівні.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступає процес взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних проблем, що виникають в процесі вдосконалення взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства на регіональному рівні.

Методи дослідження. При проведенні дослідження нами використовувався діалектичний метод – для аналізу всіх явищ і процесів у загальному зв'язку з реаліями повсякденного життя; метод системного

аналізу, за допомогою якого розкривається становлення інститутів громадськості та влади, а також визначаються процес і механізми взаємодії громадян і влади; порівняльно-правовий метод – для дослідження правових та організаційних основ і механізмів взаємодії громадськості з органами державної влади, пошуку шляхів удосконалення правових та інституційних механізмів цієї взаємодії; формально-логічний метод – для визначення сутності, типології взаємовідносин органів державної влади та інститутів громадянського суспільства.

Інформаційна база. Інформаційною базою слугували літературні джерела, довідково-нормативні матеріали та теоретичні напрацювання вітчизняних і зарубіжних вчених з питань взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства, інформація з мережі Internet та особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Окремі положення і висновки кваліфікаційної роботи мають наукову і практичну цінність. До елементів наукової новизни можна віднести:

набуло подальшого розвитку:

окреслення механізму застосування громадського контролю як засобу забезпечення законності у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

узагальнення системних можливостей взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади.

Практичне значення одержаних результатів. Найважливіші теоретичні положення, пропозиції, узагальнення й висновки дослідження розширюють межі наукового аналізу з представленої теми, визначають напрями вдосконалення державної політики й можуть бути використані державними та громадськими організаціями у процесі вироблення політики у сфері взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства з метою визначення в умовах свідомих воєн і глобальних змін.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи оприлюднені у формі доповідей.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано статтю у науковому виданні, включеному до Переліку друкованих наукових фахових видань категорії «Б»:

– Механізм формування сприятливого середовища взаємодії держави та громадянського суспільства. *Український журнал прикладної економіки*. 2022,

а також тези:

– «Аналіз застосування моделі токсичного лідерства у діяльності організацій публічної сфери», яку включено до матеріалів VI міжнародної науково-практичної конференції «Менеджмент XXI століття: глобальні виклики», м. Полтава, 19 травня 2022 р. Полтава : ПДАУ, 2022.

– «The study of the interaction between public authorities and civil society in the information space», яку включено до матеріалів щорічної студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету, 10 листопада 2022 р. Полтава : ПДАУ, 2022.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 69 сторінках друкованого тексту, робота містить 6 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Теоретичні основи організації діалогу суспільства й органів публічної влади

Останнім часом термін «громадянське суспільство» все частіше вживається в офіційних документах поряд із такими категоріями, як «права людини», «демократія», «держава», «конституціоналізм». Слід зазначити, що в першому проекті Конституції України 1996 р. передбачався окремий розділ «Громадянське суспільство і держава», але він не був включений до тексту Основного Закону. Слід зазначити, що в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року, зокрема у статті 5, законодавець чітко визначив засади внутрішньої політики у сфері формування інститутів громадянського суспільства, а саме: «створення громадянського суспільства як гаранта демократичного розвитку держави; завершення політичної реформи, посилення взаємодії органів державної влади з органами місцевого самоврядування та об'єднаннями громадян, запровадження громадського контролю за діяльністю влади; забезпечення незалежного функціонування об'єднань громадян, посилення їх впливу на прийняття суспільно важливих рішень; посилення ролі та відповідальності політичних партій, сприяння політичному становленню суспільства на засадах багатопартійності, створення умов для широкого представництва інтересів громадян у представницьких органах; регулярні консультації з громадськістю з важливих питань суспільного та державного життя; проведення всеукраїнського та місцевих референдумів як ефективних форм публічного волевиявлення, участі людей у прийнятті важливих суспільних рішень» [1].

Поняття «інститути громадянського суспільства» відображено в

підзаконних нормативних актах. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України, якою затверджено Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади [2], під «інституціями громадянського суспільства слід розуміти громадські організації, професійні та творчі об'єднання, організації роботодавців, неприбуткові та релігійні організації, органи самоорганізації громадських, недержавних засобів масової інформації, інші некорпоративні товариства, легалізовані законом установи».

У сучасній державі ефективність функціонування інститутів громадянського суспільства є показником ступеню демократизації суспільного життя, що напряму залежить від налагодження діалогу між владою та різними групами населення. Цей напрямок реалізується шляхом створення ефективних механізмів функціонування оптимальної системи прямих і зворотних зв'язків між суспільством і органами державної влади на державному, регіональному та місцевому рівнях. У Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, затвердженій Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021, зазначено, що недосконалість чинного законодавства створює штучні перешкоди для реалізації громадських ініціатив, утворення та діяльності окремих видів громадських організацій, розгляду та врахуванню пропозицій громадськості органами державної влади, органами місцевого самоврядування. Тому підвищення участі громадян у прийнятті владних рішень потребує належного правового оформлення взаємовідносин влади та суспільства, врегулювання питань легалізації та діяльності громадських інституцій [3].

Практика запровадження регіональних цільових програм сприяння розвитку громадянського суспільства була започаткована у 2010 році за ініціативи структурних підрозділів органів виконавчої влади з питань внутрішньої політики. Утім, перші програми сприяння розвитку громадянського суспільства не відрізнялися збалансованістю та відповідністю потребам регіональних інститутів громадянського суспільства (Додаток А).

Громадянськість – це активна свідома діяльність громадян в інтересах суспільства в цілому, своєї окремої групи та самих себе; знання та вміння використовувати відповідні інструменти взаємодії влади та громади та відповідальності за спільно прийняті рішення. Механізмом реалізації громадянськості є громадська участь населення, через яку проявляється його здатність до самоорганізації та самоврядування. Існування громадянського суспільства стає можливим завдяки існуванню вільних і рівноправних осіб, які мають право на свободу об'єднань і які добровільно утворюють відповідні політичні установки. Соціальна робота людей здійснюється в різних формах залежно від специфіки їх діяльності – це й громадські організації, й політичні партії, й громадські рухи тощо [4, с. 5].

Громадські організації – масові об'єднання громадян, створені за власною ініціативою для досягнення перспективних цілей, мають власний статут і характеризуються більш-менш чіткою структурою. Найбільш поширеними видами громадських організацій у сучасному світі є: профспілки; жіночі, молодіжні, дитячі організації; інвалідні, ветеранські, науково-технічні, культурно-освітні, фізкультурно-спортивні товариства та інші добровільні об'єднання, творчі об'єднання, різноманітні земляцтва, фонди, клуби тощо.

Поряд із правовим регулюванням методів взаємодії з громадськістю влада в регіонах намагається формалізувати їх використання. Таким чином, практика громадських слухань як механізму залучення широкої громадськості до обговорення суспільних проблем, як правило, розглядається або формально, або у випадках, коли питання, яке обговорюється, викликає широкий резонанс. Такий стан речей є наслідком недосконалості технологічного процесу прийняття рішень через громадські слухання. Зокрема, більшість статутів та положень місцевих органів влади про проведення громадських слухань не містить чіткого визначення механізму реалізації результатів громадських слухань. Перешкодами для проведення громадських консультацій на регіональному рівні часто є погана фізична та технічна база або недостатня поінформованість громадськості. Основна

проблема – низька активність громадян, неможливість контролювати виконання рішень [5, с. 7].

Варто також згадати використання громадських слухань у політичних цілях. Зазвичай напередодні місцевих виборів партійні організації вдаються до цього, щоб дискредитувати конкурентів або позиціонуватися на тлі питання, яке виборці вважають важливим і актуальним. Громадські слухання є досить ефективним методом електоральної мобілізації, але їх необдумане та безвідповідальне використання може мати протилежний ефект: виборці розчаровуються у власних можливостях впливати на владу та втрачають довіру до політиків та влади загалом.

На муніципальному рівні поширеними формами участі громадян у розробці та реалізації рішень є збори громадян, муніципальні ініціативи та діяльність комітетів самоорганізації населення (Додаток Б). Такі форми громадянської участі на перший погляд можуть здатися незначними, але вони можуть бути ефективно використані в політичних кампаніях на різних рівнях, навіть національному, коли конкретне важливе питання артикулюється місцевими громадами в різних регіонах країни та досягає відповідного партійного інтересу.

Потужним інструментом впливу громадськості на прийняття управлінських рішень є спеціальні консультативні органи громадського контролю при органах виконавчої влади (громадські ради). Створення громадських рад в Україні передбачено Постановою Кабінету Міністрів «Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 26 листопада 2009 року № 1302. На даний час у своїй діяльності громадські ради керуються затвердженим у 2010 році Порядком проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації публічної політики. Згідно з цим документом, громадська рада є постійно діючим консультативно-дорадчим органом, який обирається колегією, що забезпечує участь громадян та їх об'єднань в управлінні справами держави, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади,

створення ефективної взаємодії цих органів з громадськістю, врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики [6].

Світова практика підтверджує ефективність та доцільність роботи громадських рад. Ради розвитку домогосподарств діють, наприклад, у Порту-Алегрі (Бразилія), Сен-Дені (Франція), Барселоні (Іспанія), Торонто (Канада), Брюсселі (Бельгія) та інших містах. В Україні громадські ради функціонують при центральних органах виконавчої влади, а також на регіональному рівні – при облдержадміністраціях. З іншого боку, цей механізм взаємодії влади та інститутів громадянського суспільства на місцевому рівні все ще знаходиться на стадії розробки. Велике значення має особиста позиція керівників органів влади. Мінусом громадських рад є те, що більшість у них, як правило, є представниками влади чи політичної партії, яка контролює відповідний державний орган, що робить їхню роботу фактично формальною. Однією з причин такої ситуації є громадська пасивність або відсутність у активістів практичного досвіду роботи в таких органах. Також конструктивній роботі заважає велика кількість громадських організацій, представлених у радах. Крім того, публічні діячі не завжди є фахівцями в конкретних, вузькоспеціальних питаннях. Тому основою ефективного впливу громадських рад на участь у формуванні державної політики є професійна та добровільна відданість рад, що можливо за постійного розвитку громадянськості [7, с. 15].

Консультації з громадськістю в обов'язковому порядку проводяться з приводу проєктів нормативно-правових актів, які мають важливе суспільне значення та зачіпають права та обов'язки громадян, а також актів, що визначають правила надання пільг та переваг для окремих категорій суб'єктів господарювання, делегують повноваження органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування; проєктів регуляторних актів; проєктів державних та регіональних програм щодо економічного, соціального й культурного розвитку, рішення про стан їх виконання. Відповідно до розділу 5 Порядку, організацію та проведення консультацій з громадськістю забезпечує орган виконавчої влади, який безпосередньо розробляє пропозиції щодо формування

та реалізації державної політики у зазначеній сфері державного і суспільного розвитку або виступає головним розробником нормативно-правового акту.

Експерти відзначають певні проблеми, які наразі виникають у реалізації такої форми взаємодії правоохоронних органів та громадянського суспільства. По-перше, статтею 20 Порядку передбачено, що орган виконавчої влади зобов'язаний оприлюднити інформацію про врахування пропозицій і зауважень громадськості за результатами громадського обговорення з обов'язковим обґрунтуванням прийнятого рішення та причини неврахування пропозицій та зауважень, однак така норма потребує значної деталізації. У порядку зазначаються виняткові причини, чому негативне рішення за результатами консультацій не буде прийнято до уваги органом виконавчої влади. По-друге, в нинішніх умовах функціонування владних інституцій порядок проведення консультацій з громадськістю є суто формальним надбанням і здійснюється органами виконавчої влади виключно в бюрократичний спосіб [8].

Владні структури не в особливому захваті від ідеї участі громадськості в процесі розробки та прийняття рішень. Багатьом урядовцям просто бракує знань і досвіду, необхідних для того, щоб громадські слухання стали продуктивним і корисним інструментом формування політики. Часто публічні консультації перетворюються на нескінченні дебати та суперечки, в яких місцеві органи влади звітують про виконану «роботу», наводячи неважливі та об'ємні дані, як це було прийнято в радянські часи. Тому важливо активно використовувати можливість, яка дозволяє громадським, релігійним, неприбутковим організаціям, професійним організаціям та їх об'єднанням, творчим об'єднанням, спілкам, організаціям роботодавців, неурядовим медіа та іншим інститутам громадянського суспільства ініціювати консультації з громадськості з питань, не передбачених дорожньою картою, шляхом внесення відповідних пропозицій до Громадської ради або безпосередньо до органу виконавчої влади. У ньому також зазначено, що якщо пропозиція щодо проведення публічних консультацій з питання надійшла від принаймні трьох

організацій громадянського суспільства, що діють у відповідній сфері, такі консультації мають бути проведені. Громадські ради також можуть ініціювати громадські консультації, які не включені до орієнтовного плану.

Електронні консультації та «гарячі» телефонні лінії є досить ефективними формами налагодження двосторонньої комунікації з громадськістю у розробці та реалізації державної політики. Ефективність та актуальність цих форм визначається їх доступністю для громадян та відсутністю часових і просторових обмежень. Сучасні технології дозволяють отримати своєчасний зворотний зв'язок після звернення до органу влади, а також забезпечити анонімність, що сприяє участі більшої кількості громадян у прийнятті публічних рішень. Крім того, використання таких форм двостороннього зв'язку потребує значно менших матеріальних витрат, а також організаційних заходів.

Держава може забезпечити участь громадян у формуванні державної політики лише за умови створення відкритого та орієнтованого на розвиток інформаційного суспільства, у якому кожен має вільний доступ, використання та обмін інформацією та знаннями з метою надання можливості кожній людині повністю реалізувати свій потенціал, сприяти соціальному та особистому розвитку та покращувати якість життя. Прийнятий Закон «Про доступ до публічної інформації» має сприяти формуванню нових стандартів відкритості влади [9].

Поширеною формою участі громадян у прийнятті рішень є звернення громадян до державних органів та їх посадових осіб. Ця комунікація може бути як письмовою, так і усною (за допомогою громадської приймальні, особистих прийомів, консультацій по телефону, виїздів посадових осіб на місце тощо). Звернення громадян можуть містити як конкретні проблемні запитання, так і більш загальні пропозиції та рекомендації щодо функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування.

Важливим інструментом демократичного формування державної політики є здійснення представниками органів державної влади та/або

місцевого самоврядування інформування громадськості з питань, що стосуються громадськості. Це можна зробити як безпосередньо (на міських зборах), так і за допомогою медіа. Така форма взаємодії особливо актуальна, коли необхідно обґрунтувати державні рішення, коли йдеться про питання, які безпосередньо стосуються інтересів громадян і потребують широкого інформування та максимального врахування позицій окремих груп населення.

Водночас нехтування громадською думкою, невикористання дієвих механізмів ефективної участі бізнесу та інших зацікавлених сторін у виробленні державних/місцевих рішень може призвести до викривлення реальної ситуації та деформації моральних цінностей суспільства. Це загрожує негативними матеріальними та моральними наслідками. Зокрема, вони можуть негативно впливати на економічну діяльність, збільшуючи дистанцію між багатими та бідними, між державою та суспільством. Це гальмує розвиток, втрачається користь господарювання для суспільства, зміст підміняється формою. Все це завдає шкоди національним, економічним і соціальним інтересам і призводить до втрат державного бюджету [10, с. 89].

Можна стверджувати, що сучасна українська практика на законодавчому рівні відповідає вимогам сучасних демократичних держав і створює всі необхідні умови для самостійного вирішення громадськістю питання участі у прийнятті та реалізації рішень органів державної влади та місцевого самоврядування на регіональному та державному рівнях. Проте відкритими залишаються питання, чи готові інститути громадянського суспільства взаємодіяти з державою, чи достатньо працюють механізми громадської довіри: відкритість, можливість перевірок, звітність, прозорість діяльності органів державної влади.

Для вирішення цих та інших питань комунікаційної політики Мін'юст підготував проекти Законів України «Про громадські організації», «Про волонтерський рух», «Про основні засади державної комунікативної політики в Україні» [11]. Ця робота спрямована на довгострокову перспективу, її наслідком має стати максимальна гармонізація діяльності інститутів

громадянського суспільства із законодавством України, підвищення якості правових документів, що подаються до органів легалізації та, відповідно, оптимізація правової експертизи, процесів утворення й діяльності цих інституцій, їх взаємодії з органами державної влади, зокрема вміння використовувати створені державою механізми залучення їх до формування та реалізації державної політики.

1.2. Публічне управління відносинами суспільства і влади

Орієнтація України на повноцінне конкурентоспроможне партнерство у світовому цивілізованому просторі породжує необхідність наукового обґрунтування засад публічного управління. Публічне управління – це управління, яке ґрунтується на волі громади (колективу людей), здійснюється визначеними громадою суб'єктами для задоволення потреб і досягнення цілей громади як об'єкта управління.

Публічне управління можна тлумачити широко і вузько. У першому випадку мова йде про управління суспільством в цілому, здійснення державної влади на вищому рівні (горизонтальна державна влада) всіма трьома гілками (законодавчою, виконавчою та судовою). У другому випадку йдеться про управління державними справами, про передачу державно-адміністративної виконавчої влади з центру до органів місцевої влади, тобто державно-адміністративної вертикалі влади. Сучасна суспільна система використовує державне управління як необхідний регулятор економічного і соціального розвитку, що включає використання як адміністративних, так і планово-ринкових важелів. Досягнення інформаційних та комп'ютерних технологій надають можливість робити прогнози на національному та міжнародному рівнях, швидко реагувати на зміни кон'юнктури ринку та приймати управлінські рішення. Хоча держава в концентрованому вигляді є формою вираження економічних потреб більшості суспільства, система державного

управління враховує суспільні відносини в різних сферах діяльності: економічній, політичній, духовному житті тощо. Публічне управління – це не окремі соціальні процеси, а система діяльності, в якій відтворювальна, інноваційна, соціально-обслуговуюча та інші функції органічно пов'язані з виробництвом. Державне управління безпосередньо виявляється в практичній діяльності державних органів щодо реалізації державної політики та захисту своїх інтересів. Вона спрямована на поліпшення використання природних, трудових і матеріальних ресурсів, управління галузями народного господарства і соціальної сфери, захист прав і законних інтересів громадян, громадського порядку. При цьому виконуються функції організації, планування, координації, аналізу, контролю тощо; застосовуються методи переконання, стимулювання, примусу й покарання [12, с. 21].

Система державного управління базується на законах суспільного розвитку, насамперед економічного. Об'єктивні закони не залежать від свідомості й волі людей. Але об'єктивність соціальних законів не полягає в їх скасуванні, і люди не безсилі перед ними. Закони можуть виникати за одних умов стихійно, за інших – через свідомо організовану діяльність людей, які засвоїли об'єктивну необхідність своїх дій. Коли закон невпізнаний і незрозумілий, люди дотримуються його інтуїтивно, сліпо, шляхом проб і помилок. Вони використовують відомі закони в своїх інтересах. Тому діяльність визначається не лише закономірністю, а й суб'єктивним чинником – свідомістю людини, що визначає можливість впливу на її поведінку через державну систему управління. Держава має на це право, оскільки її інституції краще за будь-яку людину розуміють дію законів і діють на основі договору з суспільством, Конституції України [13, с. 38].

Функціонування і розвиток колективу людей фактично означає задоволення потреб і досягнення цілей спільноти. Наукове формулювання категорії «публічне управління» включає уточнення певних наукових понять, а саме: публічне управління – реалізація ряду раціональних (тобто запрограмованих і відокремлених за певними характеристиками від тих, що

можливі з урахуванням стану зовнішнього середовища) впливів на функціонування й розвиток колективу людей, заснованих на програмі управління та інформації про поведінку і стан об'єкта управління, спрямованих на підтримку, вдосконалення й розвиток об'єкта управління з метою досягнення заданого набору цілей. Суб'єктом і водночас об'єктом управління є колектив людей – громада: це спільнота села, селища, району, міста, країни, світова спільнота та суб'єкти громадянського суспільства, враховуючи недержавні (у тому числі за спільними інтересами) організації, професійні, релігійні, підприємницькі та інші об'єднання.

Органи публічного управління функціонують як адміністративна ланка суб'єктів управління: установи, обрані прямими виборами, та їхні виконавчі структури; посадові та службові особи, які обираються прямими виборами; посадові та службові особи, призначені установами та їхні виконавчі структури. Серед суб'єктів публічного управління визначальними є населення країни та групи інтересів. У сучасному світі саме вони безпосередньо чи представницько визначають, підтверджують, контролюють та оцінюють цілі суб'єктів громадянського суспільства, у тому числі органів державного управління, стратегічні програмні рішення щодо їх досягнення; шляхи задоволення потреб колективу та вирішення поточних проблем, які мають значення для громади; результативність та ефективність публічного управління [14, с. 32-36].

В умовах сьогодення становлення сучасної демократичної держави потребує ефективної взаємодії державних органів і структур усіх рівнів та інститутів громадського суспільства. Процеси соціальної демократизації в регіонах неминуче повинні базуватися на ініціативі громадян щодо узгодження рішень з місцевою владою та призводити до делегування низки повноважень інститутам громадського суспільства, що неминуче призводить до конфлікту у відносинах суспільства та влади. Першочерговою потребою для України є формування правової системи управління, що ґрунтується на комплексному вивченні владно-суспільних відносин для забезпечення стабільності в суспільстві, що ґрунтується на засадах демократичного

регулювання взаємодії влади та публічних інститутів на державному рівні.

Громадянське суспільство існує в регіонах, де економічно та політично вільні особи беруть участь у діях місцевого самоврядування та захищають свої інтереси шляхом самоорганізації. Таким чином, самоорганізація на різних рівнях суспільного життя становить сутність громадянського суспільства як системи переважно горизонтальних зв'язків [15, с. 8].

У сучасних європейських країнах використовуються три моделі взаємодії інститутів громадянського суспільства та державних органів, а саме: нормативна модель, заснована на ліберальній традиції; модель легітимності, заснована на системному підході, за якої інститути громадянського суспільства виконують важливі функції на «вході» політичної системи; інструментальна модель, згідно з якою інструментальна функція інститутів громадянського суспільства полягає в ефективному вирішенні соціальних проблем. Міжкорпоративна інтеграція створює умови для функціонування моделі взаємовідносин органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, яка передбачає створення громадянського суспільства «збоку», що базується на корпоративних структурах і здатне однаково протистояти як прямому об'єднанню населення, так і владних структур. Водночас не слід забувати про рівень взаємодії «влада-громада», який передбачає зростання участі людей в управлінні як комунікативного ресурсу демократизації суспільства. На локальному рівні моделі комунікативної взаємодії доцільно будувати у вигляді соціального проекту «державна влада – громадянське суспільство», в основу якого покладено міні-модель громадянського суспільства в межах визначеної адміністративно-територіальної одиниці. У якості модулів виступають депутати та виконавчі органи місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення, економічні громади, інститути соціалізації, місцеві медіа, при цьому враховується також соціальна інфраструктура населеного пункту [16, с. 14-15].

Для всіх елементів системи передбачено механізм зворотного зв'язку та взаємний моніторинг громадської думки, ефективності органів влади та

самоврядування. Проте процеси формування національних громадянських суспільств залишаються незавершеними і тому виступають чинниками впливу на існуюче та майбутнє ефективне функціонування інститутів громадянського суспільства країни. З метою уникнення монополізації влади взаємодія громадянського суспільства та держави ґрунтується на виправданому розподілі компетенцій між соціальними групами відповідно до наявних правових можливостей впливу на дії держави. Стала взаємодія влади та громадськості складається з багатьох кроків, кожен наступний крок передбачає збільшення участі населення у прийнятті рішень та управлінні державними справами в соціально-економічній сфері. Тобто необхідно структурувати комунікативні елементи з типовими функціями взаємодії державних структур і суспільства, діалогічні форми спілкування, договірні партнерства, використання яких забезпечує певний взаємоконтроль і баланс інтересів у базовій системі «державна влада – громадянське суспільство» [17, с. 74].

Ця система ефективна лише тоді, коли державна влада відповідає таким вимогам: державна влада у забезпеченні прав і свобод громадян ефективна лише тоді, коли існують гарантії з боку організацій громадянського суспільства запобігати та подолати розбіжності в інтересах і цілях груп (держава повинна вміти долати неформальні та нелегітимні форми впливу на громадянське суспільство з боку окремих його сегментів); необхідно обмежити сферу впливу влади, щоб дозволити громадянському суспільству самостійно реалізовувати свої ініціативи та заходи, спрямовані на реалізацію суспільних інтересів громадян; держава не повинна перешкоджати цій діяльності, якщо вона діє у правовому полі (тобто правове поле захищає певні сфери свободи громадян від державного втручання, а держава не порушує встановлених правових норм). Універсальної прийнятної для України моделі відносин між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства не існує. Але досвід взаємовідносин влади та громадянського суспільства в інших країнах, враховуючи історичні традиції, менталітет, законодавство та українську сучасність, можна застосувати в нашій державі.

Якщо розглядати запропоновані Н. Розенблумом моделі взаємовідносин влади та інститутів громадянського суспільства, то можна припустити поєднання «демократичного» та «виборчого» громадянського суспільства, яке характеризується політичною участю громадян та наявністю у них опору до владних структур, що сприяє підвищенню економічної ефективності та загальному добробуту. Вдосконалення законодавчої бази, відкритість і прозорість у роботі органів влади, врахування громадської думки під час використання нових форм і технологій суспільних відносин, залучення громадян до участі в реалізації муніципальних і регіональних соціальних програм є неодмінними складовими стабільності взаємовідносин влади та інститутів громадянського суспільства [18, с. 124].

Відносини між суспільством, що рухається до титулу громадянського, і державою, яка претендує на правовий і соціальний статус, покликані забезпечити:

- для людини – утвердження її самоцінності в діапазоні від громадської думки до матеріально-правових норм, створення достатніх правових основ для реалізації політичної свободи, соціальних гарантій і справедливості, для захисту від бюрократичного свавілля та соціальних елементів;

- для суспільства – рівний правовий захист державою всіх його соціальних прошарків, безумовне верховенство засад, що закріплюють його безконфліктний, структурований і політичний порядок у суспільному житті (всі суперечки вирішуються в рамках прийнятих законів), режим громадянського миру та злагоди, загального захисту суспільства як цілісного, соціально диференційованого, саморегульованого організму від негативних впливів зовнішніх чинників і врешті суспільного контролю над державою, прозорості та підзвітності діяльності його структур;

- для держави – належна реалізація прав людини в правових нормах і механізмах захисту цих прав, політична добровільність владних структур, соціальна та національна дискримінація, верховенство права в усіх сферах життя, формування оптимальної, самодостатньої системи державно-

політичних інститутів, створення умов для продуктивної законотворчої діяльності, результати якої відповідають інтересам народу та втілюються в повсякденному житті потужним виконавчим механізмом, ефективним розподілом усіх владних повноважень [19, с. 34].

Напруга між інститутами публічної влади та громадянським суспільством в Україні безпосередньо пов'язана зі складними та неоднозначними процесами демократизації. Слід зазначити, що протягом всієї її історії відносини між владою та громадянським суспільством були складними. Регулювання таких відносин у демократичній країні є двостороннім процесом: з одного боку, держава встановлює певні політико-правові «правила гри», з іншого – самі громадяни, через свою участь у суспільних справах, своє ставлення до подій у суспільстві, здійснюють саморегуляцію на первинному рівні. Тому у процесах прийняття владних рішень щодо задоволення потреб громадян у різних сферах суспільного життя необхідно розширювати участь громадянського суспільства, використовуючи досвід європейських країн і враховуючи особливості державного устрою країни, утверджувати демократичне публічне врядування в державі [20, с. 47].

Громадянське суспільство країни базується на етиці та традиціях, які є підґрунтям культури та основою суспільства. До політичних факторів, що впливають на структуру громадського суспільства, належать: прозорість політики державних органів, ефективність правової системи у оскарженні та вирішенні регуляторних спорів, раціональність адміністративних правил, наявний фаворитизм у рішеннях чиновників, безпосередньо впливає на довіру суспільства до політиків та уряду країни. Економічні чинники, що перешкоджають розвитку громадянського суспільства: нецільове використання бюджетних коштів, марнотратство бюджетних витрат, хабарі та неофіційні платежі. Подолання перерахованих перешкод сприятиме створенню ефективної системи взаємодії органів державної влади та інститутів громадського суспільства, заснованої на демократичному публічно-громадському регулюванні. Процес побудови взаємовідносин між органами

державної влади та інститутами громадянського суспільства наразі гальмується неспроможністю влади забезпечити повне виконання законів, бюрократією та надмірною тривалістю процедур, корупцією серед чиновників та службовців, непрозорістю діяльності владних структур [21, с. 6].

Зазначені протиріччя, які виникають у сучасному українському суспільстві, є наслідком неправильної державної політики, яка є причиною різноманітних соціальних конфліктів і вносить дисбаланс у відносини між публічною владою, суспільством та особою. При цьому особистість не сприймає реформи, які здійснює державна влада, і відбувається процес відчуження особистості від управління справами суспільства та публічної влади. Відсутність соціальної активності громадянина негативно позначається на ефективності реформ та темпах розвитку громадського суспільства.

Висновки до розділу 1

Чинне законодавство України передбачає широкий спектр можливостей і форм участі громадян у прийнятті рішень. Позитивною тенденцією є постійний розвиток та вдосконалення нормативно-правової бази в цьому напрямку, що підтверджується врегулюванням процедури проведення консультацій з громадськістю, уточненням порядку утворення та діяльності громадських рад, стандартизації діяльності органів державної влади. Участь громадян у вирішенні питань місцевого самоврядування є взаємовигідною. За допомогою участі громадськості можна приймати більш ефективні рішення завдяки глибшому та ширшому розумінню проблем та питань. Офіційні рішення та пропозиції охоче сприймаються громадськістю, якщо її думки враховуються при підготовці цих рішень.

Налагоджений процес громадянської участі спонукає окремих осіб та окремі групи брати більш активну участь у справах громади, поширюючи відповідальність за те, що відбувається в громаді, на ще більшу кількість

громадян. Залучення громадян до процесу прийняття рішень, особливо тих, кого безпосередньо стосуватимуться ухвалені питання чи програми, підвищує взаєморозуміння, мінімізує конфлікти та створює умови для широкого суспільного консенсусу у прийнятті рішень.

Звичайно, є багато перешкод у процесі залучення громадян до розробки та реалізації державної політики. Найбільшою перешкодою є подолання стереотипного ставлення громадян до вирішення проблем напрацьованими методами. Участь громадян може перешкоджати традиції минулого, коли повна відповідальність за прийняття рішень на місцевому рівні лежала на депутатах і бюрократах.

Одним із найважливіших викликів, з якими сьогодні стикається Україна, є необхідність більшого залучення громадян до процесу прийняття рішень. Участь громадськості в розробці та реалізації політики сприяє посиленню ролі громадян у демократичній трансформації держави. Вона підвищує прозорість процесу прийняття рішень та підзвітність державних службовців перед виборцями та є одним із найкращих засобів забезпечення довгострокового успіху співпраці між місцевою владою та громадськістю.

РОЗДІЛ 2

ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Форми взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади на регіональному рівні

Комплексну програму комунікацій влади з громадськістю та розвитку інформаційної сфери в Полтавській області на 2021-2023 роки (далі – Комплексна програма) розроблено Департаментом інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської облдержадміністрації. Вона була затверджена Рішенням пленарного засідання другої сесії Полтавської обласної ради восьмого скликання від 29 грудня 2020 року № 40 [22]. Втім, 24 грудня 2021 року Рішенням № 366 Пленарного засідання другої сесії восьмого скликання Полтавської обласної ради до Комплексної програми було внесено зміни [23]. Постанова Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 1 грудня 2010 року № 1684 «Про затвердження Плану розвитку національного телерадіоінформаційного простору» (зі змінами та доповненнями) [24]. Комплексна програма є логічним продовженням Комплексної програми комунікації влади з громадськістю та розвитку інформаційної сфери в Полтавській області на 2016-2020 роки [25]. Комплексна програма спрямована на:

- виконання завдань, визначених Стратегією розвитку Полтавської області на 2021-2027 рр. [26] в інформаційній сфері, взаємодії владних та самоврядних інституцій з громадськістю;

- створення матеріально-технічних, організаційних, фінансових умов для забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, а також у вирішенні проблем місцевого значення та сприяння

громадській ініціативі;

- сприяння реалізації конституційного права громадян на свободу вираження поглядів і безперешкодну діяльність засобів масової інформації, участь у формуванні та реалізації державної політики в інформаційно-видавничій сфері з метою більш комплексного задоволення потреб населення в інформаційно-видавничій продукції;

- здійснення заходів щодо розвитку інформаційного простору та інформаційної інфраструктури регіону;

- забезпечення збереження документів Національного архівного фонду.

У Полтавській області зареєстровано понад 1100 обласних громадських об'єднань та відокремлених підрозділів всеукраїнських громадських об'єднань. Представники громадських об'єднань входять до складу понад 100 консультативно-дорадчих органів Полтавської ОДА та її структурних підрозділів. Основним джерелом інформації для населення про діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, а також про важливі питання суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави та регіону є засоби масової інформації.

В області присутні майже всі національні, регіональні та місцеві мовники. Кількість місцевих компаній (які іноді мають більше ніж одну ліцензію) становить 37. Є також 11 компаній, що працюють в області та зареєстровані в інших регіонах. Телерадіопростір Полтавщини продовжує розвиватися – ефективно впроваджується цифрове мовлення. Регулярно виходить понад 120 періодичних друкованих видань. В Інтернет-сфері працює обласне комунальне інформаційне агентство «Новини Полтавщини» та понад 20 новинних сайтів в мережі Інтернет. Запускаються Telegram-канали, які активно залучають передплатників – споживачів новинного контенту.

Настав час активізувати системний діалог між лідерами та громадськістю з метою розбудови демократичного суспільства в інтересах усієї громади. Для цього необхідно забезпечити навчання та підвищення правової культури представників влади, інститутів громадянського

суспільства та представників медіа, поширювати кращий досвід взаємодії влади та громадськості, висвітлювати роботу з проведення консультацій органів влади з громадськістю, залучення громадських організацій до реалізації важливих громадських проєктів, розробки управлінських рішень.

Співпраця між органами влади та інституціями громадянського суспільства в області здійснюється в різних формах: робота громадських рад при облдержадміністрації, консультації з актуальних питань ОДА, участь у роботі консультативних та дорадчих органів, залучення до розроблення адміністративно-правових документів, навчання, проведення заходів з нагоди державних свят та пам'ятних дат тощо. Реалізація обласної програми забезпечує отримання за результатами комплексного моніторингу соціологічних досліджень у сфері аналітичних матеріалів, які використовують для подальшого визначення першочергових питань та для їх спільного вирішення органами влади та громадськістю.

У зв'язку із зазначеним, необхідно продовжити проведення заходів щодо залучення громадськості до процесів формування та реалізації державної політики, вирішення проблем місцевого значення, проведення інформаційних заходів щодо діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, посилення їх відповідальності перед громадою, відзначення державних свят і пам'ятних днів, вшанування пам'яті борців за державну незалежність України, проведення соціологічних досліджень з метою вивчення громадської думки, а також підтримка ініціатив громадських організацій.

Законодавство України визначає необхідність розвитку інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей і відкритого для всіх, у якому кожна людина може створювати та збирати інформацію та знання, мати вільний доступ до них, використовувати їх і ділитися можливістю повністю реалізувати свій потенціал, сприяти громадському та особистому розвитку та покращенню якості життя. Заходи загальної програми спрямовані на забезпечення відкритості інформації про діяльність державних органів та

органів місцевого самоврядування, розширення доступу до неї та надання можливості безпосередньої участі як інститутів громадянського суспільства, так і громадян у процесах підготовки та розгляду законопроектів, здійснення контролю за ефективністю та результативністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; створення комплексних можливостей для задоволення потреб населення в отриманні інформаційних послуг; забезпечення державної підтримки дитячих та молодіжних медіа, наукових видань, засобів масової інформації, що сприяють розвитку української мови; популяризація творчості місцевих авторів, забезпечення участі видавництв Полтавської області у міжнародних та всеукраїнських книжкових виставках, фахових конкурсах, спрямованих на популяризацію книги українською мовою.

Державний архів Полтавської області є основною ланкою, що організовує формування Національного архівного фонду, веде державний облік документів, забезпечує архівну інформацію користувачів, забезпечує гарантоване збереження документів місцевого суспільного значення, є важливою ланкою національного та світового надбання, важливим джерелом інформації. Для забезпечення збереження документів Національного архівного фонду необхідно дотримуватись системи зберігання документів відповідно до встановлених нормативних вимог, створювати належні санітарно-гігієнічні умови зберігання документів в архівних складах, а також підтримувати температурний режим і режим вологості для зберігання документів. Вжити заходів щодо надійного захисту документів дореволюційного періоду (оригіналів документів), що належали Українському народу.

Метою Комплексної програми є розвиток інформаційного та громадянського суспільства в регіоні, зокрема:

– створення умов для реалізації у сфері державної інформаційної політики, розвитку книговидання та книгорозповсюдження, регіонального телебачення і радіо;

- підвищення поінформованості населення області про напрями та результати діяльності владних структур;
- забезпечення взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування області з інститутами громадянського суспільства;
- підвищення активності громадських об'єднань та громадськості як важливих чинників вирішення проблем економічного, соціального, гуманітарного та культурного розвитку регіону, успішного впровадження реформ у різних сферах життя;
- забезпечення належних умов для проведення консультацій органів влади та громадськості з актуальних проблем розвитку територій;
- покращення умов зберігання документів Національного архівного фонду в Державному архіві Полтавської області як важливого джерела інформації.

Реалізація Програми здійснюється шляхом планування, фінансування та проведення низки організаційних, просвітницьких, інформаційних, масових заходів, конкурсів проєктів, консультацій з громадськістю, соціологічних досліджень, спрямованих на залучення громадськості до освітніх та реалізаційних процесів у сфері державної політики, розвитку громадянського суспільства, забезпечення консолідації та порозуміння в суспільстві. З метою поширення інформації про діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування серед широких верств населення доцільно укласти договори з видавцями окремих наймасовіших недержавних друкованих періодичних видань, що мають найбільші тиражі, а також з електронними медіа, вибір яких відбувається на конкурсній основі. Фінансова підтримка засобів масової інформації для дітей та молоді, для інвалідів, літературно-мистецьких видань творчих об'єднань дасть можливість регулярно виходити в світ цим соціально значущим періодичним виданням.

Активізації діяльності журналістів сприятимуть щорічні конкурси професійної майстерності, освітні семінари, курси підвищення кваліфікації тощо. Зокрема, продовжиться конкурс «Журналіст року». Для подальшого

розвитку видавничої справи важливим є продовження проведення фахових конкурсів, зокрема конкурсу «Краща книга Полтавщини», участь видавців Полтавщини та медіа у міжнародних, міжрегіональних та всеукраїнських книжкових виставках, ярмарках, фестивалях, які дають можливість гідно представити Полтавщину серед регіонів України. З метою забезпечення належного фізичного стану документів, які належать народу України, вжито заходів, спрямованих на створення умов для гарантованого зберігання документів Національного архівного фонду та терміну служби як найстаріших, так і найбільш запитуваних документів.

Комплексна програма реалізовуватиметься в один етап, термін її реалізації – 2021-2023 роки. Джерелом фінансування заходів програми є обласний бюджет та кошти співфінансування громадських об'єднань. Паспорт програми, заходи за напрямками діяльності, обсяги та джерела фінансування, умови та етапи реалізації представлені у Додатку В. Бюджет програми (очікувані джерела фінансування на рік) наведено в Додатку Г.

Основними завданнями Програми є подальший розвиток громадянського суспільства в Полтавській області, участь громадськості у процесах формування та реалізації державної політики, впровадження принципів відкритості, прозорості та публічності в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підтримка ініціатив інститутів громадянського суспільства та сприяння діяльності медіа, видавничої діяльності, підтримка місцевих авторів, випуск книг соціального значення, розвиток регіональної мережі телебачення та радіомовлення.

Виконання комплексної програми дозволяє:

- забезпечити конструктивну взаємодію місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства;
- посилити участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики;
- враховувати пропозиції інститутів громадянського суспільства та

громадської думки під час вирішення завдань соціально-економічного та культурного розвитку регіонів;

- своєчасно надавати жителям області фактичну інформацію та роз'яснення щодо діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства;

- збільшити поінформованість населення;

- забезпечувати випуск нових видів інформаційних продуктів та підвищувати їх якість, оперативність доступу до інформації, розвивати інформаційно-комунікаційну інфраструктуру регіону;

- сприяти розвитку книговидання та книгорозповсюдження шляхом підтримки випуску соціально значущих видань;

- поповнити бібліотечні фонди книгами полтавських авторів; 3

- ініціювати збільшення кількості читачів (також в Інтернеті);

- забезпечити збереження документів Національного архівного фонду, що належать Українському народу.

Окреслено очікувані показники успішності Комплексної програми (критерії оцінки ефективності заходів загальної програми), представлені у Додатку Д.

Організаційне забезпечення та координацію заходів щодо реалізації Комплексної програми здійснює Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю ОДА. Контроль за виконанням Комплексної програми здійснюють облдержадміністрація та постійна комісія обласної ради з питань регламенту, депутатської діяльності, інформаційної сфери, зв'язків з громадськістю та дотримання прав учасників АТО.

Основними формами контролю за виконанням заходів та досягненням показників Комплексної програми є:

- звітування структурних підрозділів Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, відповідальних за організацію виконання заходів, а також організацій та установ, які безпосередньо залучаються до виконання заходів, про стан

виконання Комплексної програма;

– проведення моніторингу та надання загального звіту про хід виконання Комплексної програми керівництву обласної державної адміністрації та постійній комісії обласної ради з питань регламенту, депутатської діяльності, інформаційної сфери, зв'язків з громадськістю та дотримання прав учасників АТО;

– залучення медіа до висвітлення питань виконання Комплексної програми.

Досліджуючи взаємодію громадянського суспільства та влади на регіональному рівні, варто звернути безпосередню увагу на питання реалізації положень статутів місцевих органів влади як форми взаємодії громадянського суспільства та органів публічної влади.

2.2. Аналіз реалізації положень статутів територіальних громад

Територіальну громаду як головний суб'єкт місцевого самоврядування, відповідно до положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [27], становлять «... жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр». З огляду на це визначення можна впевнено стверджувати, що територіальна громада за своєю правовою природою є невід'ємною частиною цивільного суспільства.

У системі актів місцевого самоврядування, за словами П. М. Любченка, центральне місце посідають статути територіальних громад міст, сіл і селищ, оскільки вони є втіленням демократичних засад самоорганізації та саморегулювання в рамках законів України, де територіальні спільноти населення визнаються суб'єктами владних відносин [28, с. 76].

За словами П. Ф. Гураля, саме статути дозволяють громаді

консолідуватися і стати громадською спільнотою, яка може вирішувати будь-яку проблему відповідно до свого правового статусу, головним чином тому, що це добровільна угода між громадою та міською адміністрацією, в якій враховуються права та інтереси кожного [29, с. 225]. Підтримує і розвиває цю думку і Чудик Н.О., говорячи, що «статут певною мірою сприяє формуванню територіальної громади, тобто спільноти (а не просто сукупності індивідів, як насправді є сьогодні) людей – мешканців поселення, об'єднаних спільними інтересами та потребою розв'язувати спільні проблеми» [30, с. 129].

Саме активна діяльність інститутів громадянського суспільства у взаємодії з органами місцевого самоврядування та посадовими особами в такому контексті дозволяє територіальній громаді справді стати громадою – спільнотою, яку об'єднують певні спільні інтереси та цінності.

Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування відбувається на етапах розробки концепції статуту, її верифікації, консультаційної роботи, професійного обговорення проєкту з різними політичними та громадськими об'єднаннями та проведення масових громадських слухань проєкту статуту територіальної громади, формування його іміджу та контроль за виконанням його положень.

Проаналізуємо положення індивідуальних статутів органів місцевого самоврядування Полтавської області щодо взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування. Варто зазначити, що порядок проведення законодавчо встановлених форм діяльності органу місцевого самоврядування, а саме загальних міських зборів, громадських слухань, місцевих ініціатив та інших, регулюється або самими статутами органів місцевого самоврядування, або відповідними положеннями, прийнятими окремими рішеннями місцевих рад. Виключно на рівні законодавчого регулювання визначається організація та порядок проведення місцевих референдумів відповідно до положень статті 92 Конституції України. На жаль, з 2012 року такий закон не приймався.

У встановленому законом порядку статут може містити, крім іншого,

форми діяльності органів місцевого самоврядування, порядок і процедуру взаємовідносин органів і посадових осіб місцевого самоврядування з громадськими та іншими організаціями.

Так, у статті 37 статуту районної громади міста Полтави [31] зазначено, що загальні збори громадян скликаються за місцем проживання з метою:

- обговорення міжміської та міжрайонної тематики;
- прийняття відповідних рішень, передбачених законами України щодо органів самоорганізації населення;
- заслуховування повідомлень і звітів про роботу органів місцевого самоврядування та державних службовців, органів самоорганізації населення;
- обговорення проєктів рішень міської та районних у місті рад, їх виконавчих комітетів з важливих питань місцевого життя.

Громадським слуханням присвячено главу 2.8 Статуту міста Полтави. Так, у статті 63 Статуту вони визначені як форми участі членів міської територіальної влади, жителів району, селища, села, що належать до відання міської ради, у прийнятті рішень з питань, пов'язаних з її діями, що віднесені до компетенції місцевого самоврядування. Слухання проводяться на засадах добровільності, гласності, відкритості та свободи слова. Метою громадських слухань є ознайомлення громадськості міста з позицією міської адміністрації щодо актуальних проблем міста та отримання пропозицій мешканців міста з цих питань у формі прямого спілкування.

У статті 2.4.1 Статуту Горішньоплавнівської міської територіальної громади [32] також йдеться про загальні збори громадян, які скликаються за місцем проживання громадян (будинки, вулиці, квартали, житлові масиви, мікрорайони міста чи інші внутрішньотериторіальні одиниці), але їх призначення є більш розширеним:

- обговорення питань загального територіального значення;
- обговорення питань, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування і мають важливе значення для зацікавлених мешканців, та внесення пропозицій з цих питань;

- створення органів самоорганізації населення;
- заслуховування повідомлень і звітів про роботу органів місцевого самоврядування та державних службовців, органів самоорганізації населення;
- прийняття рішень щодо участі мешканців територіальної громади у відновлювальних роботах, сприяння охороні громадського порядку, збереження житлового фонду, пам'яток історії та культури, допомоги соціально незахищеним верствам населення;
- постанова про запровадження місцевих податків на основі добровільного самооподаткування;
- прийняття рішення про добровільні внески та пожертви певних мешканців місцевого органу влади на суспільні потреби;
- вирішення інших питань відповідно до чинного законодавства.

Водночас у статті 2.4.8 зазначено, що ухвали зборів, прийняті в рамках чинного законодавства, є обов'язковими для виконання органами самоорганізації населення, старостинськими округами та беруться до уваги місцевими органами самоврядування. При цьому рішення зборів, які приймаються з питань, що мають значення для місцевого самоврядування або з питань, що належать до компетенції органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, мають рекомендаційний характер.

Статтею 18 Статуту територіальної громади міста Карлівка [33] визначено форми участі членів громади у здійсненні місцевого самоврядування. Зокрема, йдеться про те, що на території громади створені необхідні умови для розвитку партиципаторної демократії, активної участі членів територіальної громади у плануванні розвитку території, у формуванні та прийнятті рішень з питань, вирішення яких віднесено Конституцією та законами України до компетенції територіальних громад та їх органів здійснення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та їх посадових осіб.

Усі розглянуті статuti передбачають порядок проведення та ініціювання зборів членів за місцем проживання, місцевих ініціатив, консультацій з

громадськістю тощо. Проте окремих форм взаємодії органів місцевого самоврядування з громадянським суспільством не передбачено. Варто зазначити, що в статутах усіх наведених вище територіальних громад місцевим ініціативам присвячено окремий розділ. У цьому розділі зазначено, що місцева ініціатива реалізовуватиметься у формі подання проекту рішення ради разом із супровідними документами, визначеними регламентом ради та тематикою розробки проекту рішення ради. Суб'єктами розробки проекту рішення ради у порядку місцевої ініціативи можуть бути: 1) членами територіальної громади, що об'єдналися в ініціативну групу; 2) інститути громадянського суспільства, легалізовані на території даної громади; 3) органи самоорганізації населення, легалізовані на території даної громади.

Крім того, у Статуті територіальної громади міста Карлівка є стаття 25, яка присвячена іншим формам участі членів територіальної громади в здійсненні місцевого самоврядування, а саме роботі дорадчих та консультативних органів, які можуть створюватися розпорядженням міського голови (громадські ради, дорадчі ради, комісії тощо), до складу яких входять представники інститутів громадянського суспільства, органів самоорганізації населення. Склад дорадчих та консультативних органів затверджує міський голова за поданням інститутів громадянського суспільства та органів самоорганізації населення. Основним завданням дорадчих та консультативних органів є розробка пропозицій щодо вдосконалення роботи органів місцевого самоврядування територіальних органів влади та їх посадових осіб, удосконалення системи муніципального управління та стратегічного планування.

У Стратегічному плані розвитку міста Полтави до 2025 року [34] вказано, що парадигма, за якої можлива ефективна робота місцевої влади без участі та контролю громади, є утопічною в наших реаліях. Очевидно, що за допомогою соціально активних громадян кошти міських бюджетів можна використовувати ефективніше. Сьогодні не налагоджено дієвих механізмів спільної роботи влади, суспільства, бізнесу та інших зацікавлених сторін, що

призводить до прийняття неефективних, популістських та односторонніх рішень, які мають лише короткочасний ефект, і це часто зумовлено низьким рівнем суспільно-політичної обізнаності містян.

Тому четвертим пріоритетом стратегічного розвитку міста Полтави є «Становлення громади», який включає наступні компоненти програми:

Стратегічна ціль 4.1. Збільшення участі громади в процесах управління.

– Оперативна ціль 4.1.1. Впровадження участі громадян у розподілі витрат за моделлю «Партисипаторний Бюджет».

– Оперативна ціль 4.1.2. Підвищити статус Громадської Ради до рівня обов'язкового розгляду її рішень на сесії Міської Ради.

– Оперативна ціль 4.1.3. Запровадити відкритий конкурс на участь у Громадській Раді.

– Оперативна ціль 4.1.4. Запровадження обов'язкового розгляду Міською Радою звернень громадян.

Індикатори:

– динаміка співвідношення річної загальної кількості громадян, які беруть участь в процесах управління, до загальної чисельності населення міста.

Стратегічна ціль 4.2. Сприяти формуванню нульової толерантності до корупції в громаді.

– Оперативна ціль 4.2.1. Створити антикорупційний фонд, з рахунків якого будуть заохочувати містян, які допомогли викрити хабарників.

– Оперативна ціль 4.2.2. Створити просвітницьку програму з протидії корупції та впровадити її в навчальних закладах міста.

Індикатори:

– динаміка рівня корупції за даними незалежних опитувань.

Стратегічна ціль 4.3. Створити ефективні механізми зворотного зв'язку між владою та громадою.

– Оперативна ціль 4.3.1. Налагодити регулярну «пряму лінію з міським головою».

Індикатори:

- довіра до міської влади за опитуваннями.

Стратегічна ціль 4.4. Створити сприятливі умови для розвитку культурного різноманіття в місті.

- Оперативна ціль 4.4.1. Заохочення створення культурних майданчиків, а також громадських культурних ініціатив.

Індикатори:

- кількість культурних заходів та задіяних осіб порівняно з попередніми періодами.

ПРОЄКТИ:

4.1. Запровадити принцип «Партисипаторного бюджетування».

4.2. Запровадити електронні петиції на сайті міської влади.

4.3. Стимулювати створення громадських майданчиків для обговорення розпоряджень та рішень міської влади.

4.4. Створити стандарт візуалізації та оприлюднити звіти про виконання міського бюджету на сайті міської ради та в місцевих медіа.

4.5. Затвердження Кодексу поведінки посадової особи місцевого самоврядування рішенням Міської Ради.

4.6. Впровадження сервісу «Єдине вікно звернень громадян».

4.7. Реагування на звернення громадян щодо системи «Відкрите місто».

На практиці ці форми водночас є основними напрямками взаємодії громадянського суспільства та його інститутів з органами місцевого самоврядування.

Враховуючи наведені вище приклади взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади, слід погодитися з думкою О. В. Батанова про те, що такі локальні норми є дієвим інструментом контролю за діяльністю всіх муніципальних структур і захищають місцевих жителів від свавілля місцевих чиновників, допомагають інформувати громадськість про обов'язок окремих посадових осіб створювати правові умови для формування та реалізації додаткових прав і свобод членів органів місцевого

самоврядування, виходячи з того, що конституційні права не є вичерпними [35, с. 173].

Проведений аналіз статутного регулювання взаємодії громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування підтверджує думку Є. І. Качмарського про те, що громадянське суспільство формується через громади. Місцеве самоврядування, у свою чергу, лише тоді починає виступати фундаментальним інститутом громадянського суспільства, коли налагоджено взаємодію з іншими інститутами громадянського суспільства, яка формує конструктивну опозицію державній владі [36, с. 10].

Подібної думки дотримується і Т. О. Астапова, яка переконана, що місцеве самоврядування відіграє значну роль у процесі становлення громадянського суспільства, оскільки всі громадянські права та масові форми громадянської активності, різноманітні недержавні прояви суспільного життя беруть початок і, зрештою, реалізуються в місцевих громадах, які створюють низове громадянське суспільство [37, с. 12].

На тлі цього варто зазначити, що ефективна взаємодія громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування, особливо у сфері реалізації положень статутів територіальних громад, є необхідною передумовою розвитку сильної децентралізованої конституційної держави і має базуватися на взаємній довірі, особистій ініціативі та спільній відповідальності.

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши форми реалізації правових засад взаємодії громадянського суспільства та влади на регіональному рівні, можна зробити наступні висновки:

У сучасних реаліях українського державотворення створення та діяльність громадських організацій розвиватиме громадську активність і має стати ефективною формою контролю за діяльністю органів державної влади.

Взаємодія влади та громадянського суспільства в регіоні неможлива без діяльності різного роду громадських організацій, які в першу чергу покликані розвивати громадську діяльність та стати ефективними суб'єктами громадського контролю.

Сьогодні обов'язковою стає партиципативна (учасницька) демократія як форма взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів державної влади на місцевому рівні за широкої участі громадян у політичних процесах держави. Такий тип демократії не завжди тягне за собою прямі правові наслідки, але тягне за собою обов'язок влади або розглянути важливе для суспільства питання, або інакше реагувати на громадську думку.

Наявність ефективного громадського контролю забезпечує стабільність держави, а також є свідченням високого рівня правової культури суспільства. Можна виділити форми партисипативної демократії в регіонах, у яких громадянське суспільство та влада співпрацюють у питаннях громадського контролю, за діями влади: консультації з громадськістю; діяльність громадських рад; громадська експертиза; електронні петиції; народна законодавча ініціатива.

Для того, щоб справді стати об'єднаною певними спільними інтересами та цінностями громадою, територіальна громада підтримується насамперед активною діяльністю інститутів громадянського суспільства у співпраці з органами та посадовими особами місцевого самоврядування. Така взаємодія має відбуватися на етапах розробки Концепції Статуту, його розгляду, консультативної роботи, фахового обговорення проєкту з різними політичними та громадськими об'єднаннями, проведення масових громадських слухань щодо проєкту статуту територіальної громади та формування його іміджу та моніторингу за виконанням його положень. Такий процес є необхідною умовою для побудови сильної, децентралізованої, правової держави та має базуватися на взаємній довірі, ініціативі та спільній відповідальності.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

3.1. Громадський контроль як засіб забезпечення законності у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування

У умовах трансформації суспільства найбільших результатів на шляху поступального суспільного розвитку можна досягти завдяки партнерським відносинам влади та громадськості. Однією з форм такої участі є громадський контроль, який найбільше виражений у сегментах управлінської діяльності держави, пов'язаних з бюджетними коштами, раціональністю їх використання, контролем за розподілом тощо. Доступ громадян до відповідної інформації впливає на загальний рівень корупції та визначає ступінь відкритості суспільства.

Взаємодія органів державної влади з інститутами громадянського суспільства в сучасних умовах розвитку демократичної держави передбачає використання громадського контролю, оскільки це свідчить про активну позицію громадян та відповідальність кожного учасника взаємодії за прийняті рішення, забезпечує ефективність діяльності держави. Метою громадського контролю є саме попередження протиправних дій підконтрольних суб'єктів, можливих відхилень від стратегічних планів у діяльності органів публічного управління [38, с. 287-288].

Функція громадського контролю є особливою сферою соціальної відповідальності суспільства. Захист суспільних інтересів, боротьба з неефективністю державних і приватних структур у соціально-економічній сфері, сприяння запобіганню корупції та інші сфери все більше підпадають під контроль громадських організацій. Ступінь реалізації цієї функції залежить від

ступеня зрілості громадянського суспільства та рівня розвитку інститутів громадянського суспільства.

У 2019 році Всеукраїнське опитування соціологічної служби Центру Разумкова показало, що повністю довіряють політичним партіям – 2,3%, громадським організаціям – 5,3%, зовсім не довіряють партіям – 41,1% і не довіряють організаціям – 17,7% [39]. Довіра до цих інституцій у суспільстві суттєво різниться, що вказує на необхідність підвищення відкритості та прозорості політичних структур та ставить перед громадськими організаціями виклик для подальшого розвитку своєї діяльності.

Слід підкреслити, що громадська організація виступає як самоврядне об'єднання людей, які спільними діями прагнуть досягти загального блага. Діяльність таких організацій сприяє єдності та згуртованості суспільства, що в свою чергу знижує соціальну напругу в країні та задовольняє різноманітні потреби населення. Крім того, громадська організація виступає партнером органів державної влади та суб'єктом у системі державно-владних відносин, який виконує частину завдань у соціальній сфері. Тобто наявність контролю забезпечує «здорові» відкриті партнерські відносини між громадськими об'єднаннями та органами влади, що впливає на сталий, збалансований розвиток суспільних відносин.

Значні зміни в економічному розвитку відбуваються в країнах з розвиненим громадянським суспільством, що в свою чергу позитивно впливає на рівень соціального розшарування. Цей ефект особливо помітний у тому, що інститути громадянського суспільства беруть участь в економічній діяльності та допомагають різним суспільним групам та вирішують їхні проблеми. Тим більше, що в цих країнах, це країни-члени Європейського Союзу, влада визнала, що громадські організації здатні ефективно впроваджувати соціальні послуги, вони швидше реагують на потреби населення. Ця умова забезпечує більшу довіру громадян до влади, оскільки створені нею інститути враховуються владою за принципом «рівний рівному». Функція громадського контролю не виключає безпосередньої участі громадських організацій у

виконанні соціально-економічних завдань в регіоні.

Однією з головних причин збільшення кількості громадських організацій є зміна їх ролі в системі взаємодії з органами державної влади. Громадські організації беруть на себе роль суб'єкта вирішення низки соціальних проблем у державі та займають важливе місце у процесі вирішення нагальних проблем, особливо щодо роботи з різними групами населення, такими як люди з інвалідністю, малозабезпечені громадяни, самотні люди, люди похилого віку, жертви насильства, соціально ізольовані люди. Окрім надання матеріальної допомоги, вони проводять соціально-психологічну та організаційну роботу із зазначеними групами населення. Існують також громадські організації, які займаються екологічними проблемами, такими як стан забруднення води та повітря, ліквідація наслідків екологічних катастроф тощо.

У зв'язку із зубожінням населення в Україні деякі організації намагаються за рахунок донорських коштів допомогти знедоленим верствам населення, особливо дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах, людям похилого віку тощо. В Україні існують громадські організації, які проводять профілактичні заходи та ліквідовують наслідки таких соціально негативних явищ, як алкоголізм, наркоманія тощо.

Науковці зазначають, що інститути громадянського суспільства забезпечують здійснення громадського контролю над владою та у сфері протидії корупції, а також контролюють якість наданих соціальних послуг та можуть самостійно пропонувати використання інноваційних сучасних підходів, оскільки лише органи державної влади займаються процесом впровадження новітніх технологій, і часто це впливає на ефективність вирішення проблемної ситуації. Тому широка співпраця громадських організацій та органів влади виходить за межі громадського контролю та поширюється на сферу участі в реалізації державної політики та виконанні делегованих завдань. Дійсно, синергія цих заходів дасть змогу постійно підвищувати довіру людей до влади [40, с. 3].

Таким чином, громадський контроль функціонує як дієвий механізм у демократичному процесі управління, що є доцільним і важливим для органів державного управління, оскільки допомагає виявити недоліки та розробити альтернативні ефективні способи реалізації державної політики; та для інститутів громадянського суспільства, оскільки це свідчить про їх активну позицію та зацікавленість у вирішенні власних проблем. Для досягнення ефективного громадського контролю за діяльністю державних адміністрацій необхідна їх інформаційна прозорість, відкритість та доступність для громадян.

Крім участі у виборах, громадяни мають можливість впливати на органи державної влади та муніципалітети шляхом громадського контролю, що в свою чергу позитивно впливає на формування відповідної довіри до влади. Доступ до процесу управління, можливість брати участь у здійсненні громадського порядку, контроль влади є невід'ємною частиною сучасної системи владних суспільних відносин.

Факти негативних наслідків бюрократичної діяльності влади, корумпованості державних адміністративних процесів підвищують інтерес суспільства до контролю за належним виконанням рішень, прийнятих владою. Скандальні факти зловживання владою, корупційні схеми з бюджетними коштами зумовлюють необхідність законодавчого закріплення поняття громадського контролю, його цілей, завдань і принципів, чіткого переліку його об'єктів і форм, що дасть можливість створити чітку та зрозумілу систему інституту громадського контролю.

У 2015 році було представлено проект Закону «Про громадський контроль», який характеризує громадський контроль в Україні як публічну діяльність громадських об'єднань, предметом якої є контроль за відповідністю діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб та державних службовців встановленим правовим актам. Цей документ також пропонує конкретні інструменти громадського контролю, зокрема шляхом використання таких заходів: аналізу та моніторингових

досліджень діяльності об'єктів громадського контролю, громадської експертизи та перевірки діяльності органів державного управління. На сьогоднішній день цей законопроект не прийнято, і однією з основних причин звернення на нього уваги є те, що організаційно-правові засоби владного характеру не можуть бути інструментом діяльності суб'єктів, які не входять до складу державного апарату.

Потенціал громадського контролю як форми взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства ще не повністю розкритий. Незважаючи на різноманіття об'єктів громадського контролю, їх ефективність сьогодні в цілому можна оцінити як низьку, що можна пояснити як правовими та організаційними проблемами, так і низькою активністю громадянського суспільства. Перспективними напрямками посилення громадського контролю за забезпеченням підзвітності та відповідальності державних органів є нормалізація вимог до звітності; регламентація профілактичних процедур; розробка, узгодження та затвердження критеріїв ефективності діяльності; методичне проведення оцінки та перевірки державних витрат.

Серед напрямів посилення громадського контролю в Україні можна виділити наступні:

1. Процедурний регламент посилення контролю в системі органів публічної влади:

– забезпечення громадськості повною, достовірною та своєчасною інформацією, розміщення необхідної інформації на веб-сайтах та інших електронних ресурсах, повідомлення в державних та комунальних медіа;

– проведення регулярних (річних, квартальних) та, за потреби, позачергових звітів спеціалізованих органів державної влади та місцевого самоврядування щодо важливих соціально-економічних параметрів: доходи, зайнятість, безробіття, демографічні показники (народжуваність тощо), «соціальні захворювання», рівень злочинності тощо;

– надання оперативних звітів спеціалізованих органів про використання фінансових і матеріальних ресурсів, одержаних у результаті громадських

ініціатив для забезпечення військових формувань та підвищення обороноздатності України;

- оприлюднення звітів про стан розслідування дій посадових осіб органів державної влади, що призвели до грубих порушень прав громадян, національних інтересів тощо;

- проведення профілактичних заходів (спеціальних оглядів, переатестацій тощо) при доборі посадових осіб, особливо тих, хто претендує на керівні посади в органах державної влади та місцевого самоврядування, правоохоронних органах, судах, а також в установах і організаціях, що здійснюють управління об'єктами державної й комунальної власності.

2. Розробка, узгодження та випуск:

- певних критеріїв щодо ефективності звітності, таких як відповідність принципам, стандартам, вимогам, чітко визначена й персональна відповідальність, результативність тощо;

- єдиної форми (певного стандарту) звітності посадових осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування;

- критеріїв оцінки діяльності органів публічної влади та місцевого самоврядування, за якими їх відповідальні посадові особи притягуватимуться до відповідальності у разі помітного погіршення показників або відсутності прогресу протягом звітного періоду;

- форм детальної звітності про виконання державного та місцевих бюджетів відповідними органами, а також підприємствами, установами та організаціями, що виконують роботи, за вартістю та обсягами;

- ефективних методів оцінки та перевірки державних видатків, особливо при здійсненні державних закупівель, на відповідність їх вартості ринковим цінам;

- норми права, згідно з якою виявлене перевищення ринкової закупівельної ціни при здійсненні державних закупівель тягне за собою обов'язкову відповідальність державного службовця та компенсацію (відшкодування) різниці за його рахунок;

– методології оцінки відповідності фактичних видатків державних службовців, народних депутатів, суддів, працівників правоохоронних органів та членів їх сімей задекларованим доходам;

– норми законодавства, згідно з якою зібрана у громадян відео- та аудіоінформація може бути підставою для проведення службових розслідувань, позовів до посадових осіб за незаконні, протиправні дії чи бездіяльність, притягнення їх до дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності [38, с. 297].

Слід підкреслити, що запорукою успішного виконання поставлених завдань є розуміння реальної ситуації та об'єктивна оцінка ефективної роботи інститутів громадянського суспільства; побудова змістовного та рівноправного діалогу; вироблення скоординованих рішень влади, суспільства та бізнесу щодо модернізації соціально-економічних та суспільно-політичних відносин; створення превентивних умов для розвитку сприятливого бізнес-клімату та підвищення ефективності витрат домогосподарств, без чого неможливе зростання добробуту громадян.

3.2. Напрями розвитку взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади

Обов'язковим елементом реалізації та формування засад громадянського суспільства та його участі в державних справах має бути активність громадян, готовність самостійно шукати шляхи вирішення проблем і нести відповідальність. Головною проблемою є збереження чи набуття внутрішньої єдності в різних сферах суспільного життя, тому доступ громадян до процесів управління, виконання державних обов'язків і контроль за їх виконанням може забезпечити рівновагу та знизити рівень напруги в суспільстві.

Економічні зв'язки, які роблять людину відносно незалежною від

держави, сприяють розвитку інших соціальних зв'язків, які позитивно впливають на розвиток інститутів громадянського суспільства в країні. Між бізнесом і громадянським суспільством також існує зворотний зв'язок. Інтегруючись в інститути громадянського суспільства (суспільства вільних людей), особистість дистанціюється від держави, вчиться самотійно мислити та реалізовувати власні здібності, особливо в економічній сфері.

Європейський досвід участі громадськості в адміністративному процесі демонструє такі інструменти впливу громадян на органи влади, як: консультації, спільне прийняття рішень, обов'язкове інформування громадян про державні справи. Нові тенденції в управлінні державними справами пропонують більше інформації та більший вплив громадян на рішення влади, які їх стосуються: вони можуть заблокувати чи підтримати ініціативу, змінити ядро чи сформувати коаліцію для реалізації конкретних вимог.

Варто зазначити, що в країнах Західної Європи з 1950-х рр. минулого століття кількість осіб, що беруть участь у виборах постійно зменшується. На думку експертів, це означає втрату довіри до влади або дефіцит демократії. У цьому контексті слід звернути увагу на дефіцит інституційної демократії та дефіцит соціальної демократії. Перше стосується бюрократії та дистанціювання інституцій від громадян, друге – перешкод для створення громадянського суспільства. Слід поступово зміцнювати довіру громадян до влади, включаючи відповідні інструменти, засновані на принципах прозорості та відкритості. Саме залучення громадян через безпосередню участь в управлінському процесі дає можливість впливати на розвиток громадянського суспільства і це вимога часу.

Необхідність розбудови інститутів громадянського суспільства виникає з кількох причин. По-перше, це виснаження державних фінансів. Держава не може задовольнити всі очікування суспільства і вирішує, яка соціальна група не отримує належного фінансування. По-друге, поява в державі нових акторів – громадських організацій, фондів, об'єднань, які мають на меті впливати на суспільні справи. По-третє, посилення ролі медіа, що висвітлюють проблемні

питання, на яких чиновники не звертають уваги. По-четверте, нові технології, які створюють можливості швидкого доступу до інформації про державні справи. По-п'яте, загроза перетворення громадян на споживачів послуг.

На цьому фоні питання соціального навантаження на державу неможливо вирішити такими інструментами, як приватизація та комерціалізація. Тобто низка причин спонукає владу співпрацювати з громадянами і тим самим розвивати громадянське суспільство. Органи громадянського суспільства, особливо громадські організації, зі свого боку повинні діяти у сфері права та співпрацювати як партнери держави, щоб також задовольняти потреби громадян та захищати їхні права та інтереси. Слід наголошувати на прозорості діяльності громадських організацій, інформація про їхню діяльність, напрями роботи, проекти та заходи має бути відкритою, щоб кожен міг звернутися за допомогою у вирішенні своїх проблем. Умова дотримання правил та вимогливості не лише до держави, а й до себе позитивно вплине на розвиток партнерства та сприятиме зміцненню довіри до влади.

Підвищення довіри можна виміряти за допомогою різних інструментів оцінки. Зокрема, взаємодію органів державної влади з громадськими організаціями можна виміряти індексом якості співпраці, який складається з шести компонентів: наявність інфраструктури співпраці (основні інструменти, які забезпечують формальну основу для відносин між неурядовими організаціями та органами публічного управління); публічна доступність елементів інфраструктури співпраці (інформація про фінансові та нефінансові форми співпраці, а також цінності, на яких ґрунтується співпраця); фінансова співпраця (розподіл державних завдань, зв'язок між завданнями, які виконуються в рамках доручення, та наданою підтримкою); нефінансова співпраця (першочергове надання приміщень для громадської установи, існування дорадчих та ініціативних груп з боку громадської організації, консультування щодо законопроектів та взаємне інформування влади та громадських установ про заплановані заходи, співпраця у цій сфері); обізнаність та думка громадських організацій щодо умов співпраці (ступінь

обізнаності громадської організації з інфраструктурою органів державної влади, які є її основними партнерами, а також ступінь обізнаності з принципами фінансової співпраці та оцінки її засад); задоволеність результатами діяльності організацій від співпраці з громадським сектором, тобто інтегральний показник загальної оцінки, рівень довіри, бажання брати цю співпрацю як модель.

Підвищити довіру можна шляхом безпосередньої участі громадян у здійсненні громадського порядку в державі. У західній літературі термін «публічна політика» вживається у множині, а саме «політики публічні», що означає діяльність у сфері вирішення найважливіших проблем жителів. На місцевому рівні можна виділити багато різних державних політик, за які відповідають органи місцевого самоврядування. Вони впроваджують державну політику, програми, проєктують і готуються до ефективної співпраці в партнерстві з іншими місцевими учасниками. У зв'язку з тим, що центральні органи державного управління прийняли таку модель державного управління, яка передбачає участь місцевих органів влади в реалізації державної політики, це свідчить про децентралізацію влади.

Особливістю публічної політики є її циклічність, тобто публічні програми включають діагностику проблеми, аналіз і побудову можливих механізмів вирішення, розробку інструментів діяльності, консультації із зацікавленими партнерами, оцінку причин активності, корекцію в проєкті діяльності; потім приймається рішення діяти і через певний проміжок часу проводиться ще одна оцінка за результатами. Важливим етапом реалізації публічної політики є організація партнерства з місцевими організаціями, а також підготовка до діяльності з людського та фінансового капіталу.

Країни європейського простору визнають роль громадянського суспільства та систематично залучають громадян та їхні об'єднання до розробки та реалізації державної політики в усіх сферах. Це дає змогу звільнити державу від виконання певних надмірно обтяжливих для неї соціальних завдань, зберігаючи високі соціальні стандарти для населення (за оцінками

експертів – 30-37% від вартості таких послуг для держави) [41, с. 126].

Розвиток конструктивної взаємодії між громадськими організаціями, громадянами, владою та економікою в країнах ЄС здійснюють насамперед органи місцевого самоврядування. Це пояснюється тим, що місцеве самоврядування є однією з форм народного правління, яка дозволяє територіальним громадам самостійно вирішувати низку питань, пов'язаних із інтересами її членів. Через ці органи можна швидко реагувати на задоволеність громадян політикою, яку проводить уряд.

У європейських країнах місцеві органи влади/органи місцевого самоврядування реалізують різноманітну державну політику, наприклад політику, що передбачає співпрацю місцевої влади з такими установами, як центри підтримки сім'ї та центри соціальної підтримки (їх роль полягає в організації системи підтримки для місцевої групи жителів, які намагаються адаптуватися до існуючих умов і вимог). Місцева влада створює умови для відновлення життєвої незалежності: пасивними (соціальна допомога) та активними методами, які сприяють зміцненню життєвих навичок мешканців, що, у свою чергу, впливає на їх здатність знаходити роботу, співпрацювати з іншими суб'єктами. Місцева влада також займається превентивною діяльністю, тобто посилює вплив факторів соціального відчуження. Тому у сфері політики охорони здоров'я місцева влада відіграє ключову роль у сфері утилізації відходів, вирішення проблем із чистотою повітря, води та ґрунту, профілювання територій різного призначення. У сфері освітньої політики вони відповідають за дидактичний рівень, у сфері політики ринку праці – за взаємозалежність попиту та пропозиції робочих місць.

Як показує практика, реалізація місцевої політики передбачає партнерські дії, оскільки сучасні проблеми в різних сферах мають комплексний характер, а їх вирішення потребує спільного знання та інструментарію різних питань. Крім того, центральні органи влади делегують частину своїх виконавчих функцій на місцевий рівень. Важливо, щоб місцева політика впроваджувалася професійно і таким чином можна було досягти

гарних результатів для мешканців. Для цього потрібна співпраця місцевої влади та неурядових організацій. Партнерство потрібне як формула сталої співпраці, яка має бути адаптована до виявлених потреб громадян. Причини такого партнерства такі: муніципалітети мають багато складних проблем економічного та соціального характеру, вирішення яких потребує співпраці між урядовим та неурядовим секторами.

Взаємозалежність різних дисциплін означає, що жодна соціальна група не може реалізувати свої інтереси «відірвано» від співпраці з іншими групами. Місцева влада, яка прагне працювати ефективно, не досягне хороших результатів для жителів без співпраці з місцевими громадськими організаціями, бізнесом та роботодавцями. Так само громадські організації не можуть ефективно діяти без підтримки місцевої влади. Тому кожна група має потенціал впливати на ситуацію іншої групи. Місцева діяльність має ґрунтуватися на принципі пошуку консенсусу з місцевими суб'єктами, що дає шанс для розвитку всім соціальним, економічним та професійним групам. Ефективна взаємодія відбуватиметься тоді, коли окремі соціальні групи узгодять свої інтереси із загальним благом громадян. Відповідно до принципу субсидіарності органи місцевого самоврядування та громадські організації доповнюють одна одну, оскільки впровадження державної політики важко уявити без громадської організації, яка також бере участь у її реалізації.

Громадські організації необхідні державній владі, оскільки допомагають їй краще розуміти існуючу дійсність, динамічно реагувати на проблеми, що виникають, і тим самим підтримувати стабільність. Крім того, грамотний громадський контроль за роботою органів влади підвищує якість та ефективність прийнятих рішень. Проте за надмірного державного контролю та втручання ці функції громадських організацій навряд чи зможуть бути реалізованими. Необхідно знайти такий баланс взаємодії, який не зашкодить інтересам обох сторін діалогу.

Важливим у зв'язку з реалізацією публічної політики, тобто громадською діяльністю з вирішення або усунення проблем, є управління

людськими ресурсами та формування відповідних соціальних і професійних компетенцій в організаціях та установах. Варто звернути увагу на участь, яка передбачає залучення організацій, установ, груп до діяльності та їхню відповідальність за місцевий розвиток. Відповідальність означає не тільки здатність людини (організації) свідомо виконувати конкретні вимоги відповідно до понять обов'язку, честі та гідності, а й здатність контролювати свої дії та передбачати їх моральні та правові наслідки.

Громадські організації в процесі розробки місцевої публічної політики представляють інтереси окремих груп та осіб. Таким чином, органи місцевого самоврядування, які працюють з третім сектором, отримують такі ефекти, як: громадські організації, які є партнерами у процесі формування державної політики, також беруть на себе відповідальність; «третій сектор» стає повноправним партнером; зміцнюється потенціал політичних акторів; співпраця між місцевою владою та третім сектором пропонує вирішення реальних місцевих проблем, а не лише окреслених чиновниками; таким чином представники влади та громадські організації починають ефективніше співпрацювати.

Насправді підвищення рівня довіри та зміцнення єдності потребує значних зусиль з боку влади. Тому в нинішніх умовах питання про те, що зміцнення соціальної згуртованості має бути завданням громадянського суспільства, має бути поставлене в публічну дискусію. Свідомо активні громадяни в демократичній державі можуть проявити ініціативу та запропонувати нові погляди на вирішення проблеми, а також закликати владу до її ефективного вирішення, використовуючи наявні фінансові та організаційні ресурси.

Співпраця органів державної влади з громадськістю є запорукою конструктивної реалізації державної політики та контролю за її впровадженням. Підвищення ефективності діяльності влади досягається за рахунок більш активної участі людського капіталу в реалізації стратегій країни, що впливає на підвищення взаємної довіри між цими суб'єктами.

Наявність інститутів громадянського суспільства як індикатора демократії в країні передбачає їх залучення та участь у суспільному житті та трактування як партнерів влади. Завданням громадянського суспільства є формування системи спільної з органами державної влади відповідальності за поточну ситуацію в суспільстві через участь громадських організацій у вирішенні соціально-економічних проблем. Водночас суспільство, яке співпрацює з державою, представляє інтереси громадян та їх здатність до самоорганізації. Включеність населення в різні соціальні структури є показниками, що характеризують розвиток громадянського суспільства.

У міжнародній практиці, зокрема в європейській, усталеною є позиція, що громадянське суспільство є основою демократичного суспільного ладу. Чим більш розвинене громадянське суспільство, тим більше підстав для демократичних форм правління. І навпаки: чим менш розвинене громадянське суспільство, тим більша ймовірність існування авторитарних і тоталітарних режимів державної влади. Також з урахуванням типу режиму державної влади в країні визначаються ступінь свободи особистості, широта прав і свобод людини і громадянина, гарантії їх реалізації в кожному конкретному випадку.

У своєму дослідженні американський вчений А. Догерті аналізує досвід різних країн у контексті побудови успішної країни (Чилі, Філіппіни, Бангладеш, Сербія) і зазначає, що саме громадянське суспільство не може забезпечити гармонію в суспільстві, оскільки соціальна структура вимагає існування інституційної основи, що окреслює політичні партії в державі. Тому широка співпраця громадянського суспільства з такими суб'єктами взаємодії як політичні партії має сенс для зміцнення демократичних цінностей в країні. Важливим принципом у процесі громадського контролю є об'єктивність, тому залучення сторін до контролю має бути прозорим і відкритим.

Д. Райлі представляє інший погляд на громадянське суспільство та його участь у контролі влади в книзі «Громадянська основа фашистської Європи», де він стверджує, що активне громадянське суспільство насправді може призвести до різних політичних результатів залежно від наявності чи

відсутності гегемоністської політики. Тобто, однією з умов успішного розвитку держави в період трансформації є наявність стабільних, зрілих, відповідальних суб'єктів – громадянського суспільства, політичних партій, органів державної влади, діяльність яких позитивно впливатиме на соціо-економічний розвиток країни, а також на підвищення рівня довіри між цими суб'єктами взаємодії [38, с. 298-316].

Таким чином, процеси участі громадськості в процесах державотворення стикаються з існуючими в суспільстві бар'єрами. Зокрема, це низька обізнаність щодо ефективності публічної комунікації, недовіра органів влади до представників громадськості, відсутність позитивного досвіду налагодження взаємодії між громадою та представниками органів влади тощо. Але ця категорія участі громадян буде дозволяють мешканцям конкретної громади здійснювати діяльність в інтересах майбутнього, планувати, враховувати інтереси всіх представників групи, підтримувати та приймати політичні рішення за участю громадян.

Висновки до розділу 3

В Україні ще не повною мірою реалізований потенціал громадського контролю як форми взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства. Незважаючи на різноманіття об'єктів громадського контролю, їх ефективність сьогодні в цілому можна оцінити як низьку, що можна пояснити як правовими та організаційними проблемами, так і низьким рівнем активності громадянського суспільства. Скандальні факти зловживань владою, корупційних схем з бюджетними коштами свідчать про необхідність законодавчого закріплення поняття громадського контролю, його цілей, завдань і принципів, чіткого переліку його суб'єктів і форм, що дасть змогу створити чітку та зрозумілу систему інституту громадського контролю.

Серед напрямів посилення громадського контролю для забезпечення

підзвітності та відповідальності органів державної влади є: нормалізація вимог до звітності; регламентація профілактичних процедур; розробка, узгодження та затвердження критеріїв ефективності діяльності; методичне забезпечення оцінки та огляду державних видатків.

Впровадження провідних практик активізації громадської участі в українських реаліях стикається з існуючими в суспільстві бар'єрами, серед яких: низька обізнаність щодо ефективності публічних комунікацій; недовіра як влади до громадськості, так і громадськості до влади; відсутність позитивного досвіду налагодження взаємодії між громадою та представниками влади. В майбутньому участь громадськості створить можливість визначити напрямки дій влади в інтересах мешканців того чи іншого муніципалітету з урахуванням інтересів усіх сторін; підтримувати та приймати політичні рішення за участі громадян.

ВИСНОВКИ

Отримані в процесі дослідження результати дозволяють сформулювати низку узагальнюючих висновків, пропозицій та рекомендацій, які мають теоретичне та практичне значення.

1. Чинне законодавство України передбачає широкий спектр можливостей і форм участі громадян у прийнятті рішень. Позитивною тенденцією є постійний розвиток та вдосконалення нормативно-правової бази в цьому напрямку, що підтверджується врегулюванням процедури проведення консультацій з громадськістю, уточненням порядку утворення та діяльності громадських рад, стандартизації діяльності органів державної влади. Участь громадян у вирішенні питань місцевого самоврядування є взаємовигідною. За допомогою участі громадськості можна приймати більш ефективні рішення завдяки глибшому та ширшому розумінню проблем та питань. Офіційні рішення та пропозиції охоче сприймаються громадськістю, якщо її думки враховуються при підготовці цих рішень.

2. Налагоджений процес громадянської участі спонукає окремих осіб та окремі групи брати більш активну участь у справах громади, поширюючи відповідальність за те, що відбувається в громаді, на ще більшу кількість громадян. Залучення громадян до процесу прийняття рішень, особливо тих, кого безпосередньо стосуватимуться ухвалені питання чи програми, підвищує взаєморозуміння, мінімізує конфлікти та створює умови для широкого суспільного консенсусу у прийнятті рішень. Звичайно, є багато перешкод у процесі залучення громадян до розробки та реалізації державної політики. Найбільшою перешкодою є подолання стереотипного ставлення громадян до вирішення проблем напрацьованими методами. Участь громадян може перешкоджати традиції минулого, коли повна відповідальність за прийняття рішень на місцевому рівні лежала на депутатах і бюрократах.

3. Одним із найважливіших викликів, з якими сьогодні стикається Україна, є необхідність більшого залучення громадян до процесу прийняття

рішень. Участь громадськості в розробці та реалізації політики сприяє посиленню ролі громадян у демократичній трансформації держави. Вона підвищує прозорість процесу прийняття рішень та підзвітність державних службовців перед виборцями та є одним із найкращих засобів забезпечення довгострокового успіху співпраці між місцевою владою та громадськістю.

4. У сучасних реаліях українського державотворення створення та діяльність громадських організацій розвиватиме громадську активність і має стати ефективною формою контролю за діяльністю органів державної влади. Взаємодія влади та громадянського суспільства в регіоні неможлива без діяльності різного роду громадських організацій, які в першу чергу покликані розвивати громадську діяльність та стати ефективними суб'єктами громадського контролю.

5. Сьогодні обов'язковою стає партиципативна (учасницька) демократія як форма взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів державної влади на місцевому рівні за широкої участі громадян у політичних процесах держави. Такий тип демократії не завжди тягне за собою прямі правові наслідки, але тягне за собою обов'язок влади або розглянути важливе для суспільства питання, або інакше реагувати на громадську думку.

Наявність ефективного громадського контролю забезпечує стабільність держави, а також є свідченням високого рівня правової культури суспільства. Можна виділити форми партисипативної демократії в регіонах, у яких громадянське суспільство та влада співпрацюють у питаннях громадського контролю, за діями влади: консультації з громадськістю; діяльність громадських рад; громадська експертиза; електронні петиції; народна законодавча ініціатива.

6. Для того, щоб справді стати об'єднаною певними спільними інтересами та цінностями громадою, територіальна громада підтримується насамперед активною діяльністю інститутів громадянського суспільства у співпраці з органами та посадовими особами місцевого самоврядування. Така взаємодія має відбуватися на етапах розробки Концепції Статуту, його

розгляду, консультативної роботи, фахового обговорення проєкту з різними політичними та громадськими об'єднаннями, проведення масових громадських слухань щодо проєкту статуту територіальної громади та формування його іміджу та моніторингу за виконанням його положень. Такий процес є необхідною умовою для побудови сильної, децентралізованої, правової держави та має базуватися на взаємній довірі, ініціативі та спільній відповідальності.

7. В Україні ще не повною мірою реалізований потенціал громадського контролю як форми взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства. Незважаючи на різноманіття об'єктів громадського контролю, їх ефективність сьогодні в цілому можна оцінити як низьку, що можна пояснити як правовими та організаційними проблемами, так і низьким рівнем активності громадянського суспільства. Скандальні факти зловживань владою, корупційних схем з бюджетними коштами свідчать про необхідність законодавчого закріплення поняття громадського контролю, його цілей, завдань і принципів, чіткого переліку його суб'єктів і форм, що дасть змогу створити чітку та зрозумілу систему інституту громадського контролю.

8. Серед напрямів посилення громадського контролю для забезпечення підзвітності та відповідальності органів державної влади є: нормалізація вимог до звітності; регламентація профілактичних процедур; розробка, узгодження та затвердження критеріїв ефективності діяльності; методичне забезпечення оцінки та огляду державних видатків.

9. Впровадження провідних практик активізації громадської участі в українських реаліях стикається з існуючими в суспільстві бар'єрами, серед яких: низька обізнаність щодо ефективності публічних комунікацій; недовіра як влади до громадськості, так і громадськості до влади; відсутність позитивного досвіду налагодження взаємодії між громадою та представниками влади. В майбутньому участь громадськості створить можливість визначити напрямки дій влади в інтересах мешканців того чи іншого муніципалітету з урахуванням інтересів усіх сторін; підтримувати та приймати політичні рішення за участі громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 5.11.2008 р. №976 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-п#Text> (дата звернення 14.07.2022).
3. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 27 вересня 2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення 14.07.2022).
4. Богайчук В. Ж. Проблеми та перспективи становлення громадянського суспільства в Україні. *Нова парадигма*. 2007. Вип. 64. С. 164-172.
5. Іщук С.І. Правові проблеми взаємодії влади та громадянського суспільства в Україні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2011. №1(3). С. 2-15.
6. Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів від 26.11.2009 р. № 1302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2009-п#Text> (дата звернення 21.07.2022).
7. Шевченко О.О. Взаємодія суспільства та влади : конспект лекцій. Київ, 2018. 47 с. URL: <https://tnu.edu.ua/sites/default/files/normativbasa/vzaemodsvleksait.pdf> (дата звернення 14.10.2022).
8. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики : Постанова КМУ від 3 листопада 2010 р. №996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п#Text> (дата звернення 17.07.2022).

9. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> 2021#Text (дата звернення 12.08.2022).

10. Месюк М. П. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №8. С. 87-93.

11. Обговорення нормативно-правових актів. *Міністерство юстиції* : веб-сайт. URL: Обговорення нормативно-правових актів (minjust.gov.ua) (дата звернення 14.07.2022).

12. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства : навчальний посібник / за наук. ред. д-ра соц. наук, проф. Ю. П. Сурміна, д-ра іст. наук, проф. А. М. Михненка ; авт. кол. : Ю. П. Сурмін та ін. Київ : НАДУ, 2011. 388 с.

13. Ковальчук В. Проблема конституційності та легітимності публічної влади в умовах формування правової, демократичної держави : вітчизняний досвід. *Право України*. 2008. №6. С. 35-40.

14. Основи публічного адміністрування : навчальний посібник / Ю. П. Битяк та ін. ; за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Вид. 2-ге, допов. та перероб. Харків : Право, 2021. 238 с.

15. Косілова О. І. Політичні функції громадянського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2007. 19 с.

16. Корнієнко В. О. Правові основи громадянського суспільства сучасної України (інституційний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2007. 19 с.

17. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text> (дата звернення 14.10.2022).

18. Розенблум Н.Л. Громадянські суспільства: лібералізм і моральні впливи плюралізму. 2001. Ч. 21. С. 6-29.

19. Зарічний О. А. Участь громадськості у здійсненні публічної влади : теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. 229 с.

20. Кравчук В. М. Взаємовідносини громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 229 с.

21. Матвійчук А. В. Громадські організації як чинник становлення громадянського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2008. 20 с.

22. Комплексна програма комунікацій влади з громадськістю та розвитку інформаційної сфери в Полтавській області на 2021-2023 роки : Рішення пленарного засідання другої сесії Полтавської обласної ради восьмого скликання від 29 грудня 2020 року № 40. URL: <https://drive.google.com/file/d/1aWxMvc9xdZQ4BpTvtUPeJLpjOKkeyNBX/view> (дата звернення 23.10.2022).

23. Про внесення змін до Комплексної програми комунікацій влади з громадськістю та розвитку інформаційної сфери в Полтавській області на 2021-2023 роки : Рішення Пленарного засідання другої сесії восьмого скликання Полтавської обласної ради від 24 грудня 2021 року № 366. URL: <https://polinfo.gov.ua/phocadownload/kp2022.pdf> (дата звернення 23.10.2022).

24. Про затвердження Плану розвитку національного телерадіоінформаційного простору (зі змінами та доповненнями) : Постанова Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 1 грудня 2010 року № 1684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1294-10#Text> (дата звернення 23.10.2022).

25. Комплексна програма комунікацій влади з громадськістю та розвитку інформаційної сфери в Полтавській області на 2016-2020 роки : Рішення другого пленарного засідання вісімнадцятої сесії Полтавської

обласної ради сьомого скликання від 22.12.2017 р. № 588. URL: <https://poltava.archives.gov.ua/diialnist-arkhivu/haluzevi-prohamy> (дата звернення 24.10.2022).

26. Стратегія розвитку Полтавської області на 2021-2027 рр. URL: <https://www.adm-pl.gov.ua/page/strategiya-rozvitku-poltavskoyi-oblasti-do-2027-roku> (дата звернення 23.10.2022).

27. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення 15.09.2022).

28. Любченко П. М. Муніципальне право України : навчальний посібник. Харків : Вид-во «ФІНН», 2012. 496 с.

29. Гураль П. Ф. Статут територіальної громади як джерело муніципального права. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2001. Вип. 36. С. 223-228.

30. Чудик Н. О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2011. 228 с.

31. Статут територіальної громади міста Полтави. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/statut_mista (дата звернення 4.10.2022).

32. Статут Горішньоплавнівської міської територіальної громади. URL: <http://hp-rada.gov.ua/uploads/statut.pdf> (дата звернення 4.10.2022).

33. Статут територіальної громади міста Карлівка. URL: <http://karlivka-mrada.gov.ua/statut-miskoi-radi-14-17-04-27-04-2017/> (дата звернення 5.10.2022).

34. Стратегічний план розвитку міста Полтави до 2025 року. URL: <http://www.nova.poltava.ua/wp-content/uploads/2016/05/Стратегічний-план-розвитку-Полтави-v0.6.pdf> (дата звернення 7.10.2022).

35. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні : монографія / за заг. ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 512 с.

36. Качмарський Є. І. Місцеве самоврядування в контексті становлення громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2010. 18 с.

37. Астапова Т. О. Адаптація зарубіжного досвіду реформування діяльності органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04. Харків, 2010. 20 с.

38. Лізаковська С. В. Розвиток механізмів взаємодії органів публічного управління з інститутами громадянського суспільства : дис. ... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02. Миколаїв, 2021. 383 с.

39. Статистичні дані Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=376. (дата звернення 16.10.2022).

40. Єрмолаєв А. В., Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2012. 48 с.

41. Національні та міжнародні механізми фінансування громадянського суспільства. Міжнародні заходи зміцнення довіри між державою та громадянським суспільством. Київ : Фенікс, 2012. 336 с.

42. Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Оцінка механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю в системі державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 7. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1665> (дата звернення: 19.10.2022).

43. Абрам'юк І. Демократія участі : механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівнях. Київ, 2014. 50 с.

44. Батанов О. В. Місцеве самоврядування та права людини в Україні. *Світогляд*. 2010. №6. С. 72-77.

45. Бельська Т.В. Корупція як фактор негативного впливу на взаємовідносини органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства. *Державне управління та місцеве самоврядування : збірник наукових праць ДРІДУ НАДУ*. 2009. Вип. 1. С. 110-117.

46. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналітична доповідь / за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2018. 128 с.

47. Гураль П. Ф. Громадянське суспільство і держава в Україні : взаємодія і розвиток. *Часопис Київського університету права*. 2013. №3. С. 13-16.

48. Гурицька М. С. Основні моделі взаємодії громадянського суспільства і держави : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2009. 16 с.

49. Досвід застосування місцевого референдуму в Україні як складової місцевої демократії : Громадська експертна доповідь у форматі Shadow Report. Київ, 2016. 23 с. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/pdfjoiner.pdf>. (дата звернення 19.11.2022).

50. Зайцева І. О. Конституційно-правове забезпечення статутної нормотворчості у місцевому самоврядуванні в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2013. 20 с.

51. Крицкалюк Н. І. Інституціоналізація громадянського суспільства як чинник становлення демократії в Україні : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2016. 221 с.

52. Лізаковська С. В. Зворотній зв'язок між органами публічної влади та громадянським суспільством: до аналізу питання. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2020. №8. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1736> (дата звернення : 07.09.2022).

53. Лопушинський І. П. Вступ на публічну службу: європейський досвід для України. *Публічне управління: теорія та практика* : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. 2012. № 3 (11). С. 82-90.

54. Лотюк О. С. Конституційно-правові основи розвитку та функціонування громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2015. 38 с.

55. Матвеєнко І. В. Рівень громадянської відповідальності у контексті розвитку громадянського суспільства: теоретико-прикладний аспект. *Статистика України*. 2011. № 1. С. 82-85.

56. Матяж С. Особливості взаємодії держави і бізнесу у сфері вирішення соціально-економічних проблем в Україні. *Наукові праці: Соціально-економічні проблеми сучасної України*. Львів. 2014. С. 104-111.

57. Матяж С., Гуріна А. Роль недержавних організацій у вирішенні проблем у соціальній сфері в Україні. *Молодий науковець*. 2014. № 7. С. 169- 172.

58. Муніципальний менеджмент: особливості управління містом : навчальний посібник / Д.О. Плеханов, О.П. Ковалевська, Л.В. Антонова, Л.В. Козлова. Миколаїв, 2017. 352с.

59. Оніщук М. В. Референдна демократія: проблеми конституційної теорії та практики. Київ : Видавництво Європейського університету, 2009. 450 с.

60. Подорожна Т. С. Теоретико-прикладні засади конституціоналізації правової системи та модернізації Конституції України: монографія / за ред. і з передм. проф. Н. М. Пархоменко. Львів : ПАІС, 2014. 308 с.

61. Політична та інша суспільна діяльність. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2022).

62. Рудовська С.І. Громадські ради нового формату: організаційно-правові зміни діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=894> (дата звернення 16.09.2022).

63. Стрижак О.О. Поняття інституту: основні підходи до визначення суті та змісту. *Економіка та держава*. 2016. №8. С. 38-43.

64. Таран В., Кульчицький О., Бабакішієва Г., Слизьконіс Д. Як підвищити спроможності громадських рад на здійснення громадського контролю. Київ : Центр політичних студій та аналітики «Ейдос», 2018. 24 с.

65. Тіньков А. Роль громадських організацій у протидії політичній

корупції. *Вісник національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 3. С. 199-206.

66. Турій О. В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1115> (дата звернення 7.10.2022).

67. Tyminski D. Model współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych. Warszawa: SPLOT, 2012. 239 s.